

Povijest hrvatskoga jezika – posla ima puno za mnoge

U svojem je prvom broju (2014.) *Hrvatski jezik* izvijestio o prevažnome i veoma ambicioznome izdanju Društva za promicanje hrvatske kulture i znanosti *Croatica*. Riječ je o projektu izdavanja velike povijesti hrvatskoga jezika od početaka do 21. stoljeća. Sa zadovoljstvom možemo utvrditi da se dvogodišnji ritam izdavanja uspješno održao te je krajem 2015. tiskana knjiga *Povijest hrvatskoga jezika – 4. knjiga: 19. stoljeće* (ur. Ante Bičanić, Josip Lisac, Ivo Pranjković, Marko Samardžija). Knjiga je zadržala prepoznatljiv potpis niza – mnoštvo kvalitetnih slikovnih priloga (navodi se da je riječ o oko 470 fotografija).

Broj poglavlja i broj suradnika rastao je sa svakom knjigom, pa ni sada nije bilo drukčije. Neka smo poglavlja već navikli vidjeti u svim knjigama niza, no zbog složenosti devetnaestostoljetnih zbivanja na jezičnoj i jezikoslovnoj sceni nužno je bilo dodati i neka nova poglavlja. Tako su sintezu za ovu knjigu napisala tri autora: Marko Samardžija, Radoslav Katičić i Ivo Pranjković (za usporedbu sjetimo se da je Radoslav Katičić u 3. knjizi „jednim pogledom” obuhvatio 17. i 18. stoljeće) – koji su tim redom napisali poglavlja o hrvatskome jeziku, u 19. stoljeću, do narodnoga preporoda i od narodnoga preporoda te o filološkim školama i standardnome jeziku u drugoj polovici stoljeća. Neki prijašnji suradnici nastavili

su obrađivati istu ili malo proširenu temu u novome stoljeću: Barbara Štebih Golub bavi se kajkavskim hrvatskim književnim jezikom, Josip Lisac hrvatskim narječjima i dijalektološkim istraživanjima, Željka Brlobaš slovnice, Marko Samardžija leksikom i leksikografijom, Anđela Francić imenima, a neki novi suradnici obrađuju teme kakve smo upoznali u prethodnim izdanjima: Lada Badurina bavi se slovopisom i pravopisom, Dubravka Sesar stavlja hrvatski jezik u kontekst drugih europskih jezika. Potreba da se govori o funkcionalnim stilovima donijela je nova poglavlja i uglavnom nove suradnike: Sanja Vulić i Gordana Laco bave se jezikom književnih djela, Vlasta Rišner jezikom novina i časopisa, Marijana Horvat, Lana Hudeček i Milica Mihaljević jezikom znanstvenih tekstova, Vladimira Rezo jezikom administrativno-poslovnih tekstova. Josip Bratulić, stari suradnik, napisao je poglavlje o filologiji i filološkim istraživanjima, stavlajući pritom hrvatsku filologiju u kontekst slavenske filologije. Kao i svaka knjiga ovoga

niza, i četvrta knjiga na kraju „na reprezentativan način ilustrira prethodno pripremljene znanstvene tekstove”, tj. donosi antologiju djela, ovaj put po izboru Sanje Holjevac, Josipa Lisca, Line Pliško, Ive Pranjkovića i Diane Stolar.

O knjizi smo razgovarali s Josipom Lisцем, jednim od urednika.

HJ: Osim ove, bili ste jedan od urednika i druge i treće knjige niza. Dakle, sigurno imate jedinstven uvid u zahtjevnost posla koji je potrebno obaviti kako bi knjige ovako ambiciozno zamišljenoga niza ugledale svjetlo dana. Četvrta knjiga ima najviše suradnika i poglavlja. Jesu li se i zahtjevi postavljeni pred urednike znatno povećali? S obzirom na to da jednako povećanje zahtjeva možemo očekivati i za petu knjigu, mislite li da će niz uspjeti održati dosadašnji tempo izdavanja?

JL: Istinom jest da četvrta knjiga *Povijest hrvatskoga jezika – 19. stoljeće* ima najviše suradnika i poglavlja, ali su zahtjevi s kojima su se suočili urednici podjednaki u svim knjigama. Sve te knjige obrađuju jezična pitanja znatnih razdoblja, pa je sigurno da je uvijek riječ o tešku poslu i o velikim zadatcima. Zadatci pomalo postaju sve složeniji kako se jezično pitanje usložnjava. Riječ je i o povećanju broja pismenih i o mnogim drugim čimbenicima: standardizaciji jezika i njegovoj stilskoj diferencijaciji, o dramatičnome odnosu politike i vlasti prema jeziku, o jezičnome pitanju u kontekstu stvaranja nacija itd. Petoj knjizi nisam jedan od urednika, financijsko je pitanje sigurno teško, ali vjerujem da će se i nova knjiga pojaviti na vrijeme.

HJ: U predgovoru se navodi da je svako razdoblje važno u povijesti hrvatskoga književnog jezika, ali da je 19. stoljeće osobito važno. Možete li u jednostavnim crtama objasniti našim čitateljima u čemu se sastoji ta važnost? Očekujete li zbog toga da bi od dosad izdanih knjiga upravo četvrta knjiga trebala privući i najveću čitateljsku publiku zainteresiranu za jezična pitanja?

JL: Sigurno su sva razdoblja u povijesti hrvatskoga jezika važna, pa se niti jedno ne smije zanemariti. To je izvan svake sumnje, jedino su se pitanja, odluke, uvjeti i slično mijenjali. Riječ je o dugoj borbi za materinski jezik u kojoj je stvoreno mnogo vrijednosti. Razumije se, jezik se u novijim vremenima uvijek prilagođava novim uvjetima, ali je baština trajno u njem živa. Prije 40 godina Radoslav Katičić pokazao je kako Krležine *Balade Petrice Kerempuha* mnogo duguju srednjovjekovnoj baštini, ali tako je i s novijom tradicijom. U njega je jezik i način pjevanja jako ovisan i srođen s tematikom, ujedno je to poezija prije 80 godina moderna u okviru europske tradicije. Ili pogledajmo Ujevića (*Oproštaj*) i Marulića. Stare stilske vrijednosti uklapaju se i u nova ostvarenja, kako nam primjeri Ivana Slamniga i Josipa Pupačića rječito pokazuju. Četvrta knjiga važna je jer je 19. stoljeće donijelo ujedinjenje Hrvata u najbrojnijemu i središnje smještenome štokavskom narječju. Ono je donijelo i konačnu standardizaciju. Nema sumnje da njome ne možemo biti posve zadovoljni, ali je konačna standardizacija, kakva god bila, svakako veliki rezultat. Da, mislim da će četvrta knjiga biti najčitanija, no važnije je da su sve te knjige za hrvatsku filologiju podjednako važne.

HJ: Komu je uopće niz namijenjen, samo stručnjacima ili se u njemu mogu (s)naći i zaljubljenici u hrvatski jezik? Pitamo to jer neka poglavlja, među ostalim, donose poprilično „tehnički” jezični opis, tj. onakav kakav možemo vidjeti u znanstvenim člancima. Treba li se potencijalni čitatelj nestručnjak zabrinuti zbog toga?

JL: Niz je namijenjen široku čitateljskom krugu, od nestručnjaka do vrhunskih znanstvenika. Istina jest da nisu svi dijelovi jednako prilagođeni potencijalnim čitateljima, ali autori pojedinih prinosu uvijek su jako vodili računa o svim čitateljima, poglavito o tzv. prosječnome korisniku.

HJ: Očito je da su neka poglavlja posve nova u odnosu na prethodne knjige. Osobito tu mislimo na poglavlja u kojima se raščlanjuju pojedini funkcionalni stilovi, neki, čini nam se, i prvi put. Možete li nešto reći o tome?

JL: Dijelovi knjige redovito imaju cilj da obrade istu problematiku u novim uvjetima, dijelom neka pitanja otpadaju ili gube na važnosti. Kako se s vremenom pitanje hrvatskoga jezika u konkretnim uvjetima usložnjavalo, tako su bili potrebni i novi pristupi. Na primjer, o funkcionalnim stilovima govorilo se i u prethodnim svescima manje ili više, ali u 19. stoljeću to je pitanje postalo osobito važno. Zato su tekstovi o njima i zanimljivi i s mnogo elemenata novoga. Usmjereni i specijalistički pogled na funkcionalne stilove morao je donijeti nove rezultate jer je nekima prvi put pristupljeno i produbljeno i sintetski, tj. tako da se uzima u obzir sva odgovarajuća problematika. Očito je da je rad poglavito o znanstvenome funkcionalnom stilu izvanredno dobrodošao.

HJ: Osjećamo li, po Vašemu mišljenju, na neki način posljedice devetnaestostoljetnih jezično-jezikoslovnih previranja i danas?

JL: Da, naravno, devetnaestostoljetna zbivanja jako se osjećaju i danas. To je lako vidjeti. Uzmimo samo puristički stav Bogoslava Šuleka živ i prije stoljeća i pol i danas u hrvatskome jeziku. Drugo je pitanje uključivanja u međunarodnu civilizaciju, gdje dolazi do izražaja i bogaćenje standardnoga jezika i gdje se osjeća i utjecaj stranih velikih jezika. I to je i danas aktualno. Odnos hrvatskoga i srpskoga jezika velika je tema 19. stoljeća, često prikrivena, a i danas je to pitanje i živo i važno. Dakako, i danas moramo biti na visini zadatka, kako su i neki naši prethodnici ili stariji suvremenici bili.

HJ: Profesore Lisac, zahvaljujemo što ste izdvojili vrijeme za čitatelje *Hrvatskoga jezika*. Netko od njih mogao bi u budućnosti baciti još svjetla na povijest hrvatskoga jezika. Želite li im što poručiti? Postoji li neki aspekt hrvatskoga jezika u 19. stoljeću koji se nije mogao obuhvatiti ovom knjigom, a zaslužuje pozornost?

JL: Povijest hrvatskoga jezika velika je i neiscrpna tema. Posla ima puno za mnoge. Može se otkriti i obraditi mnogo pitanja i autora, može se i problematika sintetizirati na još cjelovitiji i uspjeliji način. Mislim da je nužan veliki rad, to je najvažnije. Drugo je pitanje adekvatnosti odnosa. Prošla dostignuća najbolje ćemo promatrati gledamo li ih skromno, s priznanjem, ali i kritički, tražeći uvijek najbolja rješenja. Što se 19. stoljeća i četvrte knjige *Povijest hrvatskoga jezika* tiče, mislim da je jako važan povijesni kontekst u kojem obrađujemo jezična pitanja. Naravno da je on izvanredno utjecajan, ali je prirodno i to da jezikoslovci nisu uvijek dovoljno upućeni u ta pitanja. Uglavnom su ti problemi već osvijetljeni u literaturi, ali su ipak ta dostignuća manje integrirana u četvrtu knjigu nego što bi to bilo poželjno. Ne treba ni naglašavati koliko je to važno! U četvrtoj knjizi uzorno je obrađena hrvatska filologija 19. stoljeća, a to je također pitanje od najveće važnosti.